

esse moris intelligitur bonitas moralis talium actuum, unde necesse est ita distingui in bonitate intrinseca, sicut distinguuntur in suo esse; nam in actibus internis voluntatis ex se et ex objecto intrinsece bonis, moralis bonitas vel nihil aliud est quam illud esse virtutis, quod talis actus habet a suo objecto secundum suam propriam speciem, quod etiam est ipsum esse naturale ejus, quo in tali specie entis et qualitatis constituitur; vel certe, si bonitas moralis aliquid dicit præter hoc esse, illud est proportionatum ipsi esse, et intrinsece consequens illud, et ideo æque erit distinctum; ut, verbi gratia, si ponamus bonitatem addere conformitatem ad rationem, vel ad appetitum rectum, vel ad legem, hæc etiam inveniatur diversa in illis diversis actibus, nam aliter est debita Deo adoratio quam imagini ejus. Nihilominus tamen, quamvis hæc diversitas sit in ipso esse naturali et morali talium actuum, quodammodo dici possunt habere quamdam unitatem moralem, quatenus unus ex alio consequitur, et per utrumque tenditur ad completam Dei adorationem, tam in se quam in sua imagine, vel in qualibet alia re sacra. Sicut electio pura in re quidem distinctus actus est ab intentione, et distinctam habet bonitatem, imo et distinctum meritum, et nihilominus dici possunt complere moraliter unum actum, quia complent unam tendentiam, et unum perfectum motum in finem. In hoc ergo sensu dici possunt illi actus habere unitatem in esse moris, ita ut illa determinatio, *in esse moris*, cadat potius in unitatem inventam inter tales actus, quæ est quasi collectiva vel respectiva, quam in aliquo esse intrinseco, quod sit idem vel ejusdem rationis in utroque actu.

24. *Idem habitus ad exemplaris et imaginis adorationem inclinatur.* — Addendum vero ulterius est, hujusmodi actum adorationis circa imaginem, ad eundem habitum virtutis pertinere, ad quem pertinet alter actus quo adoratur ipsum exemplar in se, et propter se; sub qua consideratione dici possunt illi actus habere unitatem quamdam in ordine ad habitum. Ratio est, quia uterque illorum actuum fundatur in una et eadem excellentia prototypi; pertinet autem ad eandem virtutem, quæ primario inclinatur ad honorandam personam excellentem, consequenter etiam inclinatur ad reverenter tractandam imaginem talis personæ; et ideo, licet actus sint diversi, principium tamen et ra-

dix utriusque, qualis est habitus, idem est. Sicut supra dicebamus de actu quo adoratur humanitas Christi præcise concepta, propter hypostaticam unionem; et idem est de intentione et electione; nam virtus, quæ inclinatur ad intendendum aliquem finem honestum, inclinatur etiam ad eligenda media quibus est obtinendus. Et eadem ratione, juxta sententiam gravioribus Theologis probatam, et divinis litteris ac Patribus consentaneam, eadem virtus charitatis, quæ diligit Deum propter se, diligit proximum propter Deum. Ita ergo eadem virtus colit exemplar propter se, et imaginem propter exemplar; nam, ut dixit VIII Synodus, can. 3: *Propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam derivative imagines honorantur et adorantur, ut Sanctorum Evangeliorum sacer liber, atque typus pretiosæ Crucis.*

25. *Proponitur objectio.* — *Solvitur objectio.* — Dices: ergo hæc adoratio, quatenus versatur circa imaginem Dei, erit actus elicitus a propria virtute religionis; erit ergo latria; nam latria et religio idem sunt, ut sentit D. Thom. 2. 2, q. 84, art. 4. Respondetur, hoc solum posse ad modum loquendi pertinere. Vox enim *latria* interdum sumitur pro habitu religionis, ut apud D. Thom. supra; interdum vero pro actu quodam speciali illius virtutis, continente supremam reverentiam, et recognitionem supremæ excellentiæ absolute et simpliciter, ut constat ex VII Synodo, ubi sæpe appellatur hæc latria, *quæ fit in spiritu et veritate.* In hoc ergo posteriori sensu, in quo Concilium loquitur, non sequitur illum actum esse adorationem latriæ, quia idem habitus potest habere actus magis et minus perfectos. Juxta priorem autem significationem concedi potest, illum actum esse adorationem latriæ, non quod ipsa adoratio sit latria, sed quod sit a religione seu latria, id est, elicitus seu effectus ab habitu latriæ. Et juxta hunc loquendi modum, dicendum est actus latriæ esse varios, et diversarum rationum, et unum esse alio perfectiorem; et hoc significarunt doctores, qui hanc adorationem vocarunt latriam inferiorem, seu secundum quid; alii autem vocarunt illum actum *duliam*, non ea speciali significatione qua adoratio Sanctis debita, et fundata in creata excellentia, vocatur *dulia*, sed ea significatione qua omnis adoratio, quæ non attingit perfectionem supremæ et propriæ latriæ, *dulia* solet appellari, ut in superioribus explicuimus, tractando de adoratione humanitatis Christi. Et, quoniam VII

Synodus latriam simpliciter non vocat, nisi supremum illum cultum qui divinitati debetur, ideo simpliciter non est a nobis hæc adoratio appellanda latria, nisi cum explicatione vel limitatione. Et eodem modo philosophandum est de simili adoratione imaginum Sanctorum in ordine ad virtutem *duliam*.

26. *Fundamenta contrariæ sententiæ diruuntur.* — *Primum ex definitionibus Conciliorum.* — Superest respondeamus fundamentis contrariæ sententiæ. Ad primum ex locutionibus Conciliorum desumptum respondetur, in Conciliis has locutiones reperiri, imagines honorari et adorari, propter exemplar; adorationem imaginis referri ad exemplar; per imagines, et in imaginibus, adorari exemplaria; adorationem imaginis esse adorationem exemplaris, et alias similes, quæ eundem sensum reddunt, et, his declaratis, facile intelliguntur. Omnes ergo hæc locutiones verificari possunt in utroque modo adorandi imagines in hac et præcedente sectione explicato. Et, quoniam de priori modo, declarato sectione præcedenti, nunc non est controversia, de hoc posteriori manifestum imprimis est, in illo adorari imaginem propter exemplar, quia illud *propter* in rigore nihil aliud indicat nisi rationem ob quam imago adoratur, quam constat esse exemplar, etiam in hoc modo adorandi, ut satis explicatum est; imo, si modus loquendi Conciliorum attendatur, illud *propter* non dicit semper rationem proximam adorandi, sed interdum etiam remotam; nam etiam dicunt Sanctos adorari propter Deum, ut statim referemus; cum tamen proxime non adoremus Sanctos propter Deum, sed propter justitiam eorum, ut dixit Adrianus Papa, in epist. lecta in VII Synod., act. 2, prope finem; quia vero in imaginibus non est intrinseca excellentia propter quam honorantur, ideo, cum dicuntur adorari propter exemplaria, ratio proxima talis adorationis significatur. Rursus hinc fit, totam hanc adorationem imaginis ad exemplar referri, quia moralis actus potissimum refertur ad rationem et motivum in quo proxime fundatur, quæ relatio non est intelligenda tanquam mediæ ad finem, sed tanquam materiæ ad formam, seu objecti materialis ad formale; sicut actus fidei, licet fortasse versetur circa veritatem creatam, ut materiam creditam, refertur ad veritatem increatam, ut rationem credendi; et amor proximi ex charitate propter Deum, ad ipsum Deum eodem modo refertur; hoc ergo modo recte intelliguntur Con-

clia, cum dicunt adorationem imaginis referri ad exemplar. Quamquam interdum etiam abstractius loquantur de quacunque relatione, sive formali, sive virtuali, sive in rationem proximam, sive remotam, ut statim referemus, et constat ex Damasc., lib. 4 de Fide, c. 17, dicente, Beatæ Virginis, et aliorum Sanctorum honorem ad Deum referri, quod etiam affirmat Ambrosius, serm. 6, afferens illud Luc. 10 (ut ipse legit): *Qui vos honorat, me honorat*; et Hieron., epist. 53, afferens illud Matth. 10: *Qui vos recipit, me recipit.*

27. Unde etiam fit, tertiam propositionem optime in hoc adorationis modo verificari, nimirum, dum adoratur imago, in ea et per eam adorari exemplar; non enim necesse est hoc intelligi de adoratione (ut ita dicam) formali, et proprii objecti adorati ut quod, sed de virtuali, et de proximo motivo adorandi, ad quod totus honor transit; sicut qui proximum amat propter Deum, dici potest in proximo amare Deum; imo non solum in propinquo motivo, sed etiam in fine remoto locum habet hæc locutio. Sic enim dixit Christus, Matt. 15: *Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*; et in actu adorationis ita etiam loquuntur Sancti citati, et Basilius, orat. in sanctos 40 Martyres; imo et in VII Synodo hic modus loquendi sæpe recipitur, ut ex Leontio, in dialogo relato in act. 4: *Qui martyrem colit, Deum ipsum colit*; et simili modo loquitur German., in epist. ad Joan. ibi recitata. Quæ locutiones diverso quidem modo dicuntur de Sanctis, ac de imaginibus, ut supra, disput. 52, sect. 2, declaratum est; afferuntur autem a nobis, ut explicemus, ad veritatem illius locutionis non requiri ut res, quæ in alia adorari dicitur, sit formale et proprium objectum proxime adoratum ut quod, sed satis esse ut sit proxima et tota ratio adorandi; nam, si sufficit quod sit finis ultimus, aut quod remote tantum in ipsum honor derivetur, multo magis sufficiet quod sit tota ratio, totumque adorationis fundamentum. Unde VII Synod., in Definit., hæc duo simul conjunxit: *Imaginis honor in prototypum resultat, et qui adoratur imaginem, in ea quoque adoratur descriptum argumentum.* Nam, si vis illius verbi, *resultat*, expendatur, non significat proprium et formale objectum in quod proxime tendit adoratio, sed aliquid aliud, in quod ex proximo objecto derivatur adoratio. Eodem ergo modo verificari poterunt posteriora verba, quod in imagine adoretur exemplar. Ac tandem

hinc plane fit, hanc ipsam adorationem imaginis, quam in hac sectione declaravimus, posse dici adorationem exemplaris, quia, eo modo quo in ea et per eam adoratur exemplar in imagine, illa est adoratio imaginis, non ut objecti quod, seu materialis, sed ut objecti quo, seu formalis, et ut rei in quam transit et resultat omnis hæc veneratio. Atque ita etiam fit ut una semper sit imaginis et exemplaris adoratio; non quod hæc adoratio uno tantum modo vel uno tantum genere actus perficiatur, id enim non est necesse, neque ex Patribus aut Conciliis sumi potest; sed quod, quandocumque adoratur imago, illo eodem actu adoretur aliquo modo exemplar, sive in recto, et ut objectum quod, sive in obliquo, et ut ratio adorandi; sicut in simili supra dicebamus, tractantes de unica Christi Dei et hominis adoratione. Et fere in exemplo simili hoc insinuavit D. Thom. 2.2, q. 103, art. 3, ad 3, ubi, agens de adoratione hominis quatenus per naturam est ad imaginem Dei, dicit, quamvis non semper referatur, seu terminetur actu in Deum, semper tamen redundare aliquo modo in illum, atque ita motum in imaginem semper esse aliquo modo in rem cuius est imago. Juxta hanc ergo interpretationem facillimum est omnia verba Conciliorum, quæ ibi referuntur, ad hunc modum adorationis, in hac sectione declaratum, accommodare.

28. *Dubitatio.* — Quæret tamen aliquis quis revera sit sensus Conciliorum, quia nec potest esse multiplex et æquivocus (ut sic dicam), præsertim in definitionibus fidei, neque est verisimile, tantum intendisse hunc posteriorem modum adorandi imagines docere, tum quia alias alter modus sine fundamento Conciliorum assereretur; tum maxime quia plura testimonia Patrum, quæ in VII Synodo afferuntur, plane declarant priorem modum directe adorandi exemplaria in imaginibus; definitio autem totius Concilii facta est juxta sensum et traditionem Patrum in eodem adductam; tum denique quia verba citata, in omni rigore et proprietate, magis indicant superiorem modum adorationis, quam hunc posteriorem. Si autem dicamus Concilia fuisse locuta de priori adoratione, relinquunt hæc nostra sententia non solum absque fundamento, sed etiam virtute reprobata per generales definitiones, ut in illa prima objectione tactum est.

29. *Declaratur.* — Respondetur, unum esse quod præcipue intendunt docere Concilia,

nempe imagines esse vere ac proprie honorandas et adorandas ratione exemplarium; hoc enim est quod primo statuunt in definitionibus suis, et in hoc directe damnant Iconomachorum hæresim. Unde consequenter aiunt, imaginum adorationem referri ad exemplaria, et hæc in illis honorari. Quomodo autem hæc adoratio exerceatur, et an fiat uno tantum modo vel pluribus, et an exemplar et imago semper directe adorentur, et ut objectum quod, an vero interdum solum se habeant ut objectum materiale et formale, de his nihil definiunt Concilia, sed Theologorum disputationibus hæc relinquunt, quia non pertinent ad dogmata fidei, sed sub opinionem cadunt. Quia vero hic cultus imaginum variis modis exerceri potest, ideo plura etiam dicuntur de hac adoratione, præsertim in VII Synodo, quæ interdum unum adorationis modum, interdum alium declarant. Atque ex his satis declarata videtur doctrina Conciliorum.

30. *Primum notatu dignum.* — *Secundum.* — Ut tamen tota hæc materia magis intelligatur, duo advertenda sunt, quæ ad intelligendas etiam nonnullas Patrum sententias deservient. Primum est, imaginem dupliciter considerari posse; primo, ut imago est in actu exercito (ut Cajetanus loquitur), id est, ut actu exerceat munus imaginis, quod est representare prototypum; secundo, considerari potest imago ut res quædam sacra est; illa ut non consideretur imago solum ut talis res naturalis vel artificialis est, lignea, aut aurea, bene vel male depicta aut fabricata; nam hæc sola præcisa consideratio nullum adorationis genus fundare potest, neque sufficit ut res illa sacra censeatur; consideranda est ergo imago, ut cultui divino dicata, et in honorem Dei vel Sanctorum instituta. Unde, in hoc secundo modo, etiam consideratur imago ut imago est, non quidem in actu exercito, id est, quod actu exerceat munus representandi intellectui hominis exemplar, sed tantum specificative, seu relative, quia consideratur imago ut est quædam res habens relationem ad tale exemplar a quo participat quamdam significationem, et quasi consecrationem, saltem per extrinsecam denominationem. Secundo animadvertendum est, quotiescumque imago sumitur in actu exercito in ordine ad adorationem, illa constitui vice exemplaris, ut actu illud revocet in memoriam, et proponat ut objectum principaliter adorandum; et tunc adoratio, quæ exerceatur, directe ac prin-

cipaliter terminatur ad exemplar, ad imaginem vero concomitanter, et tanquam ad materiam proximam, in qua exemplar adoratur; et hic modus adorationis exerceatur, quotiescumque signa, aut verba quibus adoratio fit, talia sunt, vel tali modo fiunt, ut absolutam adorationem contineant, et ad rem viventem, et per se dignam veneratione referri videantur. At vero aliquando imago non ita apprehenditur, ut actu representet exemplar tanquam objectum per se adoratione dignum, sed ut solum concipiatur tanquam res quædam sacra, et ad usum religiosum instituta, et ideo reverenter tractanda, sive hoc fiat per confusam conceptionem rei sacræ et religiosæ, sicut apprehenditur calix, aut vestis sacra, quæ non semper sub propriis rationibus et muneribus concipiuntur, ut reverenter tractentur, sed tantum sub conceptu rei sacræ; sive concipiatur sub conceptu talis rei sacræ, quæ ob representationem talis personæ cum debita veneratione tractari debet, in quo conceptu necesse est aliquo modo concipi etiam exemplar, non tamen in recto, tanquam objectum adorandum, sed in obliquo, tanquam formam extrinsecam, quasi sanctificantem imaginem, et reddentem illam veneratione dignam. Priori ergo modo dici potest imago perfecte exercere munus imaginis; et ideo adoratio, quæ illi muneri seu conceptioni respondet, dici solet proprie adoratio imaginis, ut imago est. Posteriori autem modo, quamvis etiam revera imago ipsa concipiatur et adoretur, dicitur tamen adorari ut res sacra est, vel ut distinguatur hic modus adorationis a priori, vel quia ille modus similis seu proportionalis est in quibuslibet rebus sacris.

31. Doctores igitur, tum sacri, tum etiam scholastici, tractantes de imaginum adoratione, frequenter loquuntur de imagine, ut actu exerceat munus imaginis, et consequenter declarant quomodo circa illam exerceatur idem actus adorationis, qui circa personam rationalem exerceri potest et debet. Ideo autem de imagine sub hac consideratione frequentius loquuntur, quia illa est magis propria imagini, ut suum munus exerceat; alia enim consideratio communis est omnibus rebus sacris. Item, quia in illo actu potissimum apparet difficultatem, quomodo possit circa imaginem inanimatam exerceri, cum propriam et absolutam latram vel duliam contineat; ac denique quia hæc consideratio imaginis alteram non excludit, sed potius illam in se quodammodo complectitur, ut totum confinet

partem; nam, ut supra dictum est, quando sic adoratur imago ut imago, quamvis directe ac primario adoretur prototypum, tamen etiam ipsa imago coadoratur, et circa illam versatur non solum externa actio, sed etiam intentio cultus, quæ, ut ad imaginem spectat, inferioris adorationis rationem habet, quam ut fertur ad exemplar; atque ita in illa adoratione virtute et eminenter continetur illa adoratio, quæ potest imagini tribui, ut talis res sacra est, quod satis insinuarunt Concilia, quando adorationem imaginis inferiorem vocarunt.

32. *Explicatur Concilii Tridentini testimonium.* — Ex his ergo facillimum erit testimonia citata, et omnia similia verba expendere ac intelligere; nam Concilium Tridentinum, primum ac generatim docuit, imaginibus debitum honorem ac venerationem esse impertiendam; quod verum est, sive imagines, ut imagines, sive ut res sacræ, sumantur. Deinde vero declarat qualis sit hæc adoratio; prout ad imagines spectat, dicens esse respectivam in ordine ad exemplar, et ratione illius, quod etiam est verum, non solum de adoratione quæ præcise tribuitur imagini, ut res sacra est, sed etiam de illa qua adoratur imago, ut actu exercens munus imaginis; nam etiam illa, qua ex parte imaginem attingit, fit ratione exemplaris, et ad illud refertur. Postea vero declarat Concilium quomodo hæc imaginis adoratio in illa non sistat, sed ad exemplar transeat, quod potest quidem verificari de utroque modo adorationis; Concilium autem videtur voluisse declarare in illis ultimis verbis formalissimam ac perfectissimam adorationem imaginis, ut imago est, non quia necesse sit ut, quotiescumque reverenter tractatur imago, ut res sacra est, circa illam talis modus adorationis exerceatur, sed quia imago, ut imago, capax est hujus adorationis, et explicare oportuit quomodo talis adoratio honeste circa imaginem exerceatur, quia non tantum in ipsam, sed in Christum aut Sanctos directe tendit. Vel etiam possunt illa verba ad utramque adorationem proportionate accommodari, nam quando imagines osculamur, vel coram eis caput aperimus, tantum ut res quædam sacræ sunt, sicut osculamur librum Evangeliorum, aut vestem sacram, Christum et Sanctos veneramus in obliquo, ut sic dicam, seu in virtute, quatenus in eis est tota ratio sic venerandi imagines; quando vero coram imaginibus caput aperimus et procumbimus, illo modo et affectu, qui absolutam et perfectam adoratio-

nem continet, tunc in eis Christum et Sanctos adoramus tanquam primaria objecta, ad quæ tendit adoratio et servitutis affectus.

33. *Testimonium Concilii Nicæni declaratur.*

— De verbis autem Concilii Nicæni nihil addere oportet, nam eundem habent sensum, ut Concil. Tridentin. indicavit; et in superioribus satis declaratum est. Solum est considerandum, cum Concilium ait, imagines Christi et Sanctorum dedicandas et habendas esse, quo per earum inspectionem omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam, et recordationem, et desiderium veniant, illisque salutationem et honorariam adorationem exhibeant, non esse sensum, imagines ita esse propter recordationem prototyporum, ut ipsa tantum prototypa in memoriam revocata adorentur, nam particula *illisque*, non refert prototypa, sed imagines, ut patet ex subjunctis verbis, *non, secundum fidem nostram, veram latrām*; nam, si sermo esset de prototypo, non excluderetur latrā in imagine Christi, verbi gratia, et in sequentibus verbis id magis explicatur, ut perspicuum satis est. Est ergo sensus, imagines propter hunc finem præcipue institutas esse, ut representent et in memoriam revocent prototypa, et hoc modo adorationi eorum deserviant; ex quo factum est, ut ipsæ etiam sint dignæ adoratione, quamvis minori et inferiori, sive hæc illis tribuatur simul cum prototypis, sive interdum separatim modo superius explicato. Quocirca, quamvis finis imaginum sit recordatio prototyporum, non tamen necesse est ut semper, et quotiescunque homo illas videt, hunc finem seu actum exequantur; nam, licet ipsæ, quantum est ex se, ad hanc recordationem moveant, potest tamen homo non semper, aut non eodem modo talem representationem attendere et considerare, ut in superioribus declaratum est.

34. *Senonensis Concilii testimonium exponitur.* — *Elucidatur locus Concilii Moguntini.*

— Atque ex his etiam constat sensus verborum Concilii Senonensis, quæ parum differunt a verbis Concilii Tridentini, et ita eundem sensum habent. Videtur autem illud Concilium potissimum declarasse adorationem imaginis, ut imago est in actu exercito, propter rationes supra tactas, non tamen excludit adorationem imaginis ut rei sacræ, quæ et in altera continetur, et ad illam etiam possunt omnia illa verba Concilii applicari cum debita proportione, ut dictum est. Verba autem Concil. Moguntini explicatione indigent;

nam, quatenus in eis dicitur, imagines non ad id proponi ut adoremus vel colamus eas, videntur contraria verbis definitionis VII Synodi. Duobus ergo modis exponi possunt: primo, de adoratione absoluta, et quæ in ipsis sistat, propter aliquod numen quod in ipsis sit, ut alia Concilia dixerunt; de hac ergo adoratione recte dicit Concilium non proponi imagines, ut sic adorentur; non tamen voluit excludere adorationem respectivam, quæ necessario concomitatur, hoc ipso quod imagines institutæ sunt ut per eas prototypa veneremur. Unde secundo dici potest, si loquamur de proprio fine propter quem imagines instituantur et proponuntur, per se non proponi ut ipsæ adorentur, sed ut per illas exemplarium recordemur, eaque veneremur; et hoc est quod illud Concilium docuit; tamen hinc consequenter factum est, ut ipsæmet imagines sacræ sint et venerabiles, et aliqua adoratione dignæ, quæ interdum potest ipsis exhiberi, etiamsi actu non exerceant perfecte illum finem, propter quem sunt institutæ, quod in illo Concilio non negatur, quamvis non declaretur.

35. *Patrum testimonia in contrarium adducta exponuntur.* — Ad secundum fundamentum ex testimoniis Patrum nihil fere addere oportet; nam prior locutio, *quod in imaginibus exemplaria adoramus, non in tabulis, et coloribus honorem constituentes, sed eorum gloriam prædicantes, quos imagines referunt*, verissima est, et locum habet tam in adoratione imaginum, ut exercent munus imaginum, quam ut res sacræ sunt. Ac denique in his et similibus verbis solum intendunt Patres, imaginem non coli propter numen quod in ea sit, sed propter excellentiam exemplaris, quod in omni adorationis modo verissimum est. Altera etiam locutio, *imaginibus per recordationem exemplarium honorem exhiberi, ideoque honorem imaginis non posse ab honore exemplaris secerni*, declarata jam est; simulque est expositum quo sensu verum habeat, etiam quando imago tantum ut res sacræ adoratur. Nam, sicut illa etiam adoratio in excellentia prototypi fundatur, ita fit per recordationem ejus, vel ut rei directe adorata, vel saltem ut rationis adorandi; et hoc modo, in dicto cap. Venerabiles, de Consecr., d. 3, imagines venerabiles dicuntur, non quia Christiani eas ut deos adorent, sed quia ad memoriam et recordationem primitivorum venerantur eas, et adorant. Et Photius, in eodem loco ibi citato, ait in VII Synod. definitum esse *sacras*

*Sanctorum omnium imagines pro ratione sanctitatis, et excellentiæ exemplarium colendas et adorandas esse.* Quocirca, cum in aliquibus testimoniis ibi citatis negatur imagines esse adorandas, intelligendum est de adoratione latræ, seu absoluta, et propter se ipsas, seu propter numen et excellentiam quæ in ipsis sit. Intendunt enim Patres, quando ita loquuntur, excludere eorum errorem qui more Gentilium imagines ut deos adorabant; non enim defuerunt hæretici qui ita senserint, ut ex Damasceno constat, lib. de Hæres., in fine, eosque *Christianocategoros* vocat; contra quos loqui etiam videtur August., lib. 4 de Mor. Eccles., c. 34, et epist. 119, c. 41. Vel etiam intendunt Iconomachis respondere, eorumque imperitiam arguere, quod fidelibus imponent, quod imagines ut deos adorarent, ut clare et diserte declaravit VII Synod., præsertim act. 6; et Damasc., orat. 1 de Imag.; et Jonas Aurelianus, lib. 4 de Imaginibus, circa medium.

36. *Rationes in oppositum diluuntur.* — *Prima quomodo ab aliquibus.* — Ad rationes respondetur. Circa primam, communiter distinguuntur duplex tantum consideratio imaginis, scilicet, ut est res quædam, et ut est imago et exercet munus imaginis, et sub priori ratione nullo modo adorari, sub posteriori autem simul cum prototypo adorari dicitur seu eadem adoratione qua prototypum. Ita fere D. Thomas, hoc art. 2; et Albert., Richard., Capreol., et alii locis citatis. Advertit tamen Cajetanus, sub priori membro, quo consideratur imago, ut res quædam est, non solum comprehendi materiam imaginis, ut aurum vel lignum, sed etiam formam, seu figuram, imo relationem imaginis ad exemplar, sive realis sit, sive rationis; nam secundum hæc omnia potest terminare motum distinctum, qui in ipsa maneat, et non transeat ad exemplar, tam in consideratione intellectus quam in motione affectus; nam potest quis complacere in imagine secundum totam rationem formalem ejus, non complacendo in exemplari; imo cum amore imaginis potest esse odium, vel displicentia exemplaris.

37. *Dubia nonnulla circa præcedentem solutionem.* — *Primum.* — *Secundum.* — *Tertium.* — Sed in hac doctrina, quantum ad præsentem materiam spectat, plures difficultates occurrunt. Prima est, cur in illa partitione auctores omiserint tertiam considerationem imaginis, ut res sacræ est; sic enim nec consideratur solum ut res est vel pictura, sed ut

est pictura sanctificata et consecrata. Neque etiam consideratur ut exercens officium imaginis, id est, ut ducens in proprium conceptum exemplaris. Secundo, est difficultas quomodo accommodetur ad hanc materiam principium illud ex Aristotele, lib. de Memor. et reminisc., desumptum: Idem est motus in imaginem, et in id cuius est imago; nam Aristoteles revera non loquitur de motu in imaginem, ut in objectum, sed de motu mentis per intentionalem imaginem in objectum; tractat enim ibi de motu vel actu memoriæ, quo per phantasma in memoria conservatum rei absentis et prius cognitæ recordamur; et declarat quomodo interdum representatio phantasmatis non causet memoriam, sed simplicem cognitionem, interdum vero memoriam efficiat; et rationem ait esse, quia, sicut animal in tabella depictum dupliciter considerari potest, uno modo absolute, et secundum se, ac si esset animal quoddam; alio modo, ut relatum ad id quod representat, tanquam imago ejus; ita phantasma considerari potest, vel ut in se est quasi quædam pictura (sive id fiat per directam, sive per reflexam cognitionem), et ut sic causat cognitionem simplicem; vel ut est imago representans rem prius cognitam, et ut sic causat memoriam. Atque ex hac ultima consideratione sumptum videtur illud principium, quod idem est motus in imaginem, et in id cuius est imago, cum tamen revera ille motus memoriæ non sit in ipsum phantasma, ut objectum, sed potius sit motus in solam rem, per ipsum phantasma, tanquam per imaginem, representatam, quia in illa memoriæ recordatione, quæ per phantasma fit, phantasma nullo modo concurrat ut objectum quod, sed ut ratio, seu forma qua tenditur in rem, quæ in memoriam revocatur et est totum objectum illius recordationis; in hoc autem sensu non applicatur commode illud principium præsentis instituto; alioquin inferendum esset, motum adorationis, qui per imaginem transit ad rem imaginatam, ita esse unum, ut nullo modo feratur in imaginem, ut in objectum, sed illa solum deserviat tanquam forma revocans in memoriam exemplar, ut in illud solum motus adorationis tendat. Hinc tertio difficile etiam est explicare quomodo in præsentis materia idem motus tendat in imaginem et exemplar tanquam in objectum; in illa enim materia, in qua Aristoteles locutus est, ideo una est actio, quæ tendit ad phantasma, seu imaginem intentionalem, et ad rem representatam, quia non ten-